

Prof. Dr. Sipka Sándor

NÉMETH LÁSZLÓRÓL, A HALÁLA UTÁN 50 ÉVVEL

A valódi emberi nagyság nemcsak életében, de a halála után is formálja, és állásfoglalásra készteti a környezetét. Míg az életében kifejtett hatás inkább a személyt, a halál utáni pedig az utókort jellemzi. Ezt erősítik a friss tapasztalataim is, melyeket az idén gyűjtöttem Németh László halálának 50. évében. Németh László életében sokban „üstökös” jelenségeként hatott a „magyar égbolton”. Elvitathatatlan tőle a „nemzet ügyének” önfeláldozó, rendkívül magas szellemi és erkölcsi szinten történő szolgálata, és a modell keresés a túlélésre a legnemesebb, európai értékek alapján szörnyű időszakokban. Erős kortársi hatásának alapja a rendkívül mély empátia, amivel személyhez, eszméhez, ügyhöz kapcsolódott az éles elme és a gyakorlatias áldozatvállalás nemes példáival. Fontos eredeti felfedezése a „Minőség Forradalma”, a vallási „Szent Lehet” és a „Kert Magyarország” gondolatok megfogalmazása. Hatalmas felismerése, hogy: „Az embernek az egész korhelyzetet kell szervezetében feldolgoznia, s ebből kialakuló érzése az, ami igaz vagy hamis, s eldől egy szellem igazsága vagy hamissága”. Ne felejtsük, emellett kivételesen magas szinten teljesítette a Mórícz Zsigmond által kiszabott penzumot is, „A magyar írónak el kell végezni a kora pontos bemutatását!”

Mára azonban ott tartunk, hogy a „tudományosított irodalom”, ahogyan ő nevezte ezt a világot, hat éve kivette Németh László életművét a gimnáziumok kötelező tananyagából, igaz, hogy tanulhatatlan és rossz tankönyvek sora után. Ebben a jubileumi évben valóban jelent meg néhány igazi, méltató írás az íróról, de döbbenetes volt olvasni egy pesti „tekintélytől” gyalázatos szavakat is. Idei hír az is, hogy a „Németh László Társaság” vezetői „aktivitás híján” felszámolták a Társaságot...

Ezért kell ünnepelnünk most a tényt, hogy a MOIKK *emléket megőrző*, új díjat alapított, a „Németh László Orvos-Író Díjat” és Plakettet. Örülök, hogy ebben az én múlt évi, itteni előadásomnak lehetett indító szerepe. De a döntő érdem Dr. Wilhelm Ottóhoz, Dr. Misz Íriszhez, továbbá Némethy Lászlóhoz, Németh László unokájához köthető, míg a plakett Túri Török Tibor művészetét dicséri. Ezek gyönyörű találkozások! A Társaságunk tagjai között sokan vannak, akikre mélyen hatott és máig hat Németh László az” író” és az „ember”, nem kicsit bizonyos lelki rokonság alapján is. Ugyanis az „író-orvos” Németh László és a mi „orvos-író” lelki-szellemi alkatunkban, az össze nem mérhető különbségek ellenére is, „közös” vonás, hogy a hivatásunkból eredően többszörösen is „jó ember” életformát tudunk élni a művészetek csarnokaiban, természetesen más szektorokban és szinteken, mint Ő. Tréfásan szólva a MOIKK tag: „Jóember”²

Most – ide illően- az orvosi szerep jelentőségét részletezem az író életében és munkásságában. A lexikonok egyszerű életrajzi adatként említik Németh Lászlónál, hogy orvosi diplomát szerzett. Pedig az orvosi egyetem elvégzését, az orvosi diplomát Ő élete egyik legfontosabb, jó lépésének tartotta. Ifjú házasként rövid ideig dolgozott fogorvosként, később, már aktív íróként, iskolaorvosként is, amiből a tíz év munka után „nyugdíjasként távozott”.

Véleményem szerint az „orvosi élmény, orvosi modell” Németh László személyiségének és írói tevékenységének is meghatározó eleme lett, és maradt élete végéig. Ez pedig az „orvosi eset” szemlélete! Medikusként, orvosként, ezután íróként, tanárként, férjként, apaként, patriótaként, európaiként, világpolgárként mindent és mindenkit, az egész emberiséget, de főként önmagát „orvosi esetként is” szemlélte ezután! Ebből a szemléletből írt regényt, drámát, tanulmányt vagy tanított tanárként. Az emberiséget, a magyarságot „betegségek,” problémák, tragédiák halmaza veszi körül, amiket pontosan diagnosztizálni és a lehetőség szerint gyógyítani kell, kellene! Ez viszont erkölcsi parancs! A hatalmas műveltsége megszerzésében is döntő késztetés lehetett számára az alapos adatgyűjtés, az *anamnesis* és *status praesens* készítés igénye, mint „biztos eszköz” az elfogultság mentes, pontos „diagnózisok” felállításához a beteg világban. De ebben az óriási ismeretanyagban benne rejtett a hatékony „terápiák” számos, időt álló gyógyszerének ajánlása is!

Az egy szemeszter bölcsészet után a Duna rakpart körül magában királydráma terveket suttogó fiatalember az Üllői út Anatómia Intézetében, később különösen Korányi Sándor Belgyógyászati és Verebély Tibor Sebészeti Klinikáján katarzis élmények során át élte meg az orvosi stúdium kizárólagos szemléletet adó értékéit: a valóság alapú, részletes, mély probléma feltárást, az azonnali segítséi, probléma megoldási kötelezettséget, és mindezt a legmagasabb erkölcsi szinten. Így történt meg nála a medikus években az „Ember és Orvosi Szerep” első, sejtekig hatoló egymásra találása, „szervülése”. Ezek az elvek és élmények is működtek a regények, drámák alakjainál, a környezetük fotó és *vivisectio* élességű, hiteles ábrázolásában és a gyógyítás művészi, gondolkodói kísérleteiben [1].

Szigorló évből származó élményt mutat be két, nagyon hiteles képet rajzoló novella: a „Kórházi éjszakák” [2] és a „Lázadás a bolondházban” [3].

Az orvos, iskolaorvos Németh László legnagyobb, legmaradandóbb tudományos munkájának a „Medve utcai polgári” szociográfiát, úttörő jelentőségű nagy tanulmányt tarthatjuk. Szerzője ezt írta róla: „Átalakítható-e az iskolaorvosi munka minőségmunkává? Főorvosom jóváhagyásával egy budai polgárban összetett vizsgálat-sorba kezdtem, mely az iskola történetén, leírásánál kezdte, s a szülővilág szociográfiáján át ért el az orvosi részig (a pubertás élettana, az alkati típusok kialakulásának a megfigyelése), hogy az

értelmiségvizsgálatokon, az egészségtan órán szerzett tapasztalatok felhasználásával az osztályok mikroszociológiai megtervezéséig jusson... Bár a vizsgálatokat a beszámoló megjelenése után csakhamar betiltották, én iskolaorvosi munkával néhány év múlva föl is hagytam... Ettől fogva virtusomat helyeztem belé, hogy mindazt, amit az élet, nemcsak mint kenyérkereső robotot, de mint terhet, kötelességet vagy csapást mért rám, a Medve utcában megkóstolt kísérletező kedvvel laboratóriummal, huizingai értelemben vett játékká alakítsam” [4].

Ez a „kísérletező” magatartás csúcsosodott ki saját magas vérnyomás betegségének egyéni módon történő karban tartásában is, olyan időszakban, amikor még hatékony gyógyszerek nem voltak. A panaszait figyelő író a napi munkabeosztásának, főleg a „fogalmazási” terheléseinek és a fizikai munka végzéseinek szabályozásával, továbbá sószegény diétával több évig tudta megőrizni alkotó erejét gyógyszeresedés nélkül. Tapasztalatait, melyekre nagyon büszke volt, a „*Levelek a hipertóniáról*” című esszében foglalta össze [5]. Máig érvényes tanulság ebből a napi vérnyomás görbe készítés, a sószegény diéta és a tudatos életmód szabályozás tanácsa és hangsúlyozása. Személyes élményem, hogy nekem az első vérnyomásmérést Németh László csinálta Hódmezővásárhelyen, mikor meglátogatta Édesapámat 1953 decemberében, és pontosan délben, a napi vérnyomás görbéje készítéséhez, a saját mérése után, felcsatolta a kiváló higanyos vérnyomásmérőjét előbb az Apám karjára, majd az enyémre is.

Szépirodalmi műveiben az „orvos” alakja mindig megemelt, eszményített. Két drámában a „*Villámfény*” Nagy Imréje, az „*Írás ördöge*” Semmelweis Ignáca, az „*Irgalom*” regény Kertész Ágnese Németh László gondolatainak, üzeneteinek legnagyobb szeretettel formált megtestesülései. Emellett az orvosi diplomát maga számára mindig megélhetési biztonságnak is tartotta. Mikor az írói helyzetét teljesen kilátástalannak látta 1954-ben, komolyan felmerült benne, hogy orvosi állást keressen. De orvosi hitvallását legszebben 1965-ben fogalmazta meg a „*Levél egy negyedéveshez*” címmel [6]. Ebben az író, mint idős „kolléga” a „maga orvosságát” a leghitelesebben összegezi a magyar orvos ifjúságnak. Beszél az elméleti kutatások szépségéről, a beteg embert gyógyító hivatás nehézségeket kárpótoló nagyszerűségéről. „Nincs pálya, amely az erkölcs ormaira észrevétlenebb serpentin kínálna, mint az orvosi” – írja „Az életszínvonalnál fontosabb az erkölcsi színvonal. A jövedelemnek az a rendeltetése, hogy az orvos erkölcsi szabadságát biztosítsa, a nélkülözéstől megóvja; a pénz azért kell a gyógyítónak, hogy ne kelljen pénzért gyógyítania” – üzeni a mának. Példaképnek Albert Schweizert állította, akit Gandhival együtt a század erkölcsi zsenijének tartott, és akinek a Bach-könyvét pedig annak a műnek, minek Isten-gondolata végig kísérte az egész életét, betöltötte utolsó éveit [1].

Zárásként hagyom azt az írást, minek újra olvasása most a legnagyobb hatást tette rám a lehetséges aktualitása miatt. Az előzménye az, hogy az igazi orvosi munkába történő

becapcsolódás a fiatal szigorlóból 1925-ben rögtön egy új, vizsgálati kísérlet ötletét váltotta ki. Ez a betegfelvétel során alkalmazott, hagyományos klinikai gyakorlatot kívánta kibővíteni. Az „Új szempontok a *status praesens* felvételében” című első tudományos dolgozatáról azt írja később: „Ebben azon mesterkedtem, hogy az akkor divatba jött alkattan segélyével, mint lehetne ébredező írói emberlátásomat a betegek leírásában biológiai fogalmakkal rögzíteni.” [7]. Az írás alap indítéka egy „nemes harc” a gépies, üres, tartalom nélküli „közepesen (kp) fejlett” status leírás, „zsargon” ellen. A munkát engedélyező főorvos felismerte a kivételes tehetséget. Állást is ajánlott neki a rangos fővárosi kórházban! Ha leendő apósa lakást ígért volna a jegyespárnak, lehet, hogy Németh László neve egy új belgyógyászati kórkép leírójaként maradt volna fenn! Ám én ebben az írásban érzem a legtöbb,ának szóló, konkrét, *orvosi* üzenetet a teljes hagyatékából. Ugyanis már most is, de a várható jövőben még inkább a diagnózisok felállításának, a megelőzés fokozásának és az oki gyógyszerek kifejlesztésének komoly lehetőségei nyílnak meg. De beteg ember mindig lesz, csak más betegség formákkal, akár új betegség típusokkal is az új, virtuális közegekben! Ám továbbra is mindenki elkülönült, egyéni „kóreset” lesz, időhöz, helyhez kötött, áthághatatlan genetikai, szociális háttérrel és meghatározottsággal! Lehetnek akár mesterséges intelligenciával felállítható pontos „diagnózisai,” ismert lehet a teljes „genetikai térképe,” de mindenkinek „egyéni, beteg sorsa” van és lesz! Ezért megmarad továbbra is az igény a „hagyományos diagnózisokon túli”, a „teljes személyre” irányuló, „örök orvoslás” gyakorlatára, aminek valódi tudományos alapjait még ki kell fejleszteni, új formákban. A tanulmányban a *status praesens* összeállítása tíz szempont alapján készült, amiben komoly rész volt az endokrin szervek és teljes idegrendszer vizsgálata az elmével együtt. (Számomra nagy öröm volt az „immunrendszer” említése is!) A terápiáról azt írta: „Ez az alkat egyensúlyba hozása”. Természetesen éles önkritika is történt, annak a kimondása, hogy: „Ezekhez a kísérletekhez semmi feltétel nincs meg jelenleg!” Mégis a záró gondolat az: „Ezek az ideák ösigényt elégítenek ki! Úttörő munkákra pedig szükség van!” [6]. Igen, ezt érzem a lényegi üzenetnek: A jövő emberének betegségeihez a *status praesens* készítés gyakorlatában az eddigieknél gazdagabb, új módszerekre lesz szükség.

Ennek az írásnak most szép, külön aktualitást ad, hogy a „*Levél egy negyedéveshez*” című üzenet Németh Lászlótól 1965-ben, 60 évvel ezelőtt jelent meg az Orvosi Hetilapban [6].

Irodalom

- [1] Ifj. Sipka S. Az „orvos” szerepe Németh László életében. In: Sipka S Jr. Németh László: A nemzeti helytállás próbája és végső győzelme]. Magyar Mikrokozmosz sorozat, Magyar Napló Kiadó, 2024. 31-39.

- [2] Németh L. Kórházi éjszakák. Táguló témakör. (Németh László munkái.)] Magvető és Szépirodalmi Kiadó, 1974. Budapest, 263-270.
- [3] Németh L. Lázadás a bolondházban. Táguló témakör. (Németh László munkái.) Magvető és Szépirodalmi Kiadó, 1974. Budapest, 271-281.
- [4] Németh L. A Medve utcai polgári. A kísérletező ember. (Németh László munkái.) Magvető és Szépirodalmi Kiadó, 1973. Budapest, 23-177.
- [5] Levelek a hipertóniáról. A kísérletező ember (Németh László munkái.)] Magvető és Szépirodalmi Kiadó, 1973. Budapest, 625-760.
- [6] Németh L Levél egy negyedéveshez.] Orv Hetil. 1965; 106: 1825-1829.
- [7] Németh L. Új szempontok a *status praesens* felvételében. Életmű szilánkokban I. (Németh László munkái.)] Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1989. Budapest, 67-95.

Sipka Sándor

MOIKK 50. Találkozó

Vác, 2025. 09.12.